

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Курбацька Лариса Миколаївна

УДК 338.436:

645

**ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ РЕГІОНУ**

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Макаренко Петро Миколайович,
Дніпропетровський державний аграрний університет,
проректор з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Якуба Катерина Іллівна
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" УААН, м. Київ,
головний науковий співробітник відділу аграрної та соціальної політики;

кандидат економічних наук
Лаврук Оксана Степанівна
Подільський державний аграрно-технічний
університет Міністерства аграрної політики України,
доцент кафедри менеджменту.

Провідна установа – Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва Міністерства аграрної політики
України, кафедра виробничого менеджменту і агро-
бізнесу.

Захист відбудеться 9 березня 2006 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий 3 лютого 2006 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Р.М.

Миронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування аграрного сектору економіки дозволило докорінно змінити земельні та майнові відносини, створити якісно нові організаційно-правові форми господарювання, зробити виважені кроки в напрямку подальшого створення прозорого ринкового середовища. Проте, всі ці зусилля стануть марними без формування і економічно ефективного використання одного з найважливіших виробничих ресурсів – трудового потенціалу.

В сучасних умовах широкі верстви економічно-активного сільського населення через згортання виробництва, незадовільне його інвестування, занепад сфери обслуговування не мають можливостей забезпечити себе робочими місцями. Тому низькі доходи і незадовільна платоспроможність сільських сімей істотно скорочує обсяг споживання найважливіших продуктів харчування, що негативно позначається на стані здоров'я, знижує трудову активність та сам стандарт життя.

Основними економічними і соціальними умовами, які спричинили зниження ефективності використання трудових ресурсів на селі є дисбаланс попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці; низький рівень оплати праці, пенсій та допомоги; занепад соціальної інфраструктури у сільській місцевості; неефективна державна допомога та незадовільне інформативне забезпечення щодо працевлаштування. У зв'язку з цим постає проблема наукового обґрунтування та розробки практичних рекомендацій розвитку і відтворення трудового потенціалу в сільськогосподарському виробництві, підвищення ефективності його використання.

Вивченню проблем функціонування трудових ресурсів, працевлаштування і зайнятості сільського населення, соціально-економічного відтворення трудового потенціалу та підвищення його життєвого рівня на селі присвячені праці відомих вчених-економістів: Д.П. Богині, О.А. Бугуцького, С.О. Гудзинського, Ю.М. Краснова, Г.І. Купалової, В.І. Лишиленка, П.М. Макаренка, Л.Ю. Мельника, Л.І. Михайлової, М.К. Орлатого, П.Т. Саблука, К.І. Якуби та ін.

Разом з тим, ряд аспектів цієї багатопланової проблеми залишаються недостатньо вивченими і потребують поглибленого дослідження. Зокрема, багато методичних та організаційно-економічних питань, пов'язаних з ефективним перерозподілом і використанням трудового потенціалу села, раціональним трудозабезпеченням сільськогосподарського виробництва належним чином не розкрито, а ті наукові доробки, які напрацьовані, не в повній мірі враховують динаміку постійних змін, що відбуваються в економіці сільського господарства. Крім того, на сьогодні в умовах ринкових перетворень значна увага повинна бути приділена інструментам соціального розвитку і відтворення трудового потенціалу на селі.

Теоретична і практична значимість вказаних проблем зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота над дисертацією проводилась відповідно до плану наукових досліджень Дніпропетровського державного аграрного університету за темою "Організація, розвиток та державне регулювання аграрного підприємництва в умовах ринкових перетворень" (№ державної реєстрації 0102U005022).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково-обґрунтованих концептуальних засад формування та розвитку трудового потенціалу сільського господарства регіону, а також напрямів підвищення ефективності його використання в умовах ринкових перетворень на селі.

Реалізація поставленої мети обумовила вирішення наступних завдань:

- узагальнення теоретичних аспектів розвитку трудового потенціалу і відтворення трудових ресурсів в аграрному виробництві;
- визначення і з'ясування специфіки методик оцінки використання трудового потенціалу сільського господарства;
- проведення аналізу сучасного рівня та ефективності використання трудового потенціалу і зайнятості в сільському господарстві регіону;
- обґрунтування організаційно-економічних аспектів трудозабезпечення виробничих процесів у сільському господарстві;
- формування моделі ефективного використання трудового потенціалу в галузях аграрного виробництва;
- визначення напрямів і заходів соціального розвитку села та ефективного трудозабезпечення сільського населення.

Предмет і об'єкт дослідження. *Об'єктом дослідження* є процеси формування, використання та відтворення трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області.

Предметом дослідження є сукупність методологічних, методичних і прикладних питань з приводу формування, використання та ефективного трудозабезпечення сільського господарства регіону в умовах розбудови ринкових відносин.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід і аналіз, фундаментальні положення економічної теорії, законодавчі та нормативні акти, наукові розробки і публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з питань формування та розвитку трудового потенціалу сільського господарства.

В процесі виконання роботи використовувались наступні методи та прийоми дослідження: діалектичний і абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків); монографічний та системного аналізу (вивчення й аналіз соціально-економічних процесів формування та розвитку трудового потенціалу); економіко-статистичний і розрахунково-конструктивний (аналіз сучасного рівня й ефективності використання праці в сільському господарстві регіону); економіко-математичний (розробка оптимізаційної моделі ефективного використання трудового потенціалу в галузях аграрного виробництва) та інші.

Емпіричною та фактологічною основою дослідження послужили Конституція України, Закони Верховної Ради України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Держкомстату України та Управління статистики Дніпропетровської області, періодичні видання з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

– визначена сутність поняття трудового потенціалу як поєднання економічно-активного, працездатного населення – наявної робочої сили та залишкових трудових можливостей суб'єктів трудової діяльності, що сформовані або формуються в умовах ринкового виробництва і характеризуються діалектичною єдністю кількісних і якісних ознак;

– запропоновано методику і реалізовано моделі оптимізації потреби в робочій силі сільськогосподарських підприємств з урахуванням ступеню забезпечення їх трудовими ресурсами на протязі року і в пікові періоди проведення виробничих процесів;

– запропоновано авторську методику прогнозування кількості зайнятого сільського населення регіону через реалізацію виробничої функції, яка включає коефіцієнти природного приросту сільського населення, рівень його міграції; фондозабезпеченість сільськогосподарських угідь; вихід валової продукції в порівняних цінах 2000 року: на 100 га сільськогосподарських угідь, одного середньорічного працівника; частку валової продукції тваринництва в загальному обсязі виробництва;

удосконалено:

– структуру і якісні параметри трудового потенціалу. Поряд з його характеристиками природних здібностей, мобільності, здоров'я, освіти, професіоналізму доцільно виділяти моральність, творчість, активність та організованість;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування та встановлення структури і змісту планів соціального розвитку сільських громад і територій, де сформовані та функціонують ринкові форми господарювання на селі;

– теоретичні положення щодо відтворення трудового потенціалу в сільському господарстві. Встановлено, що відтворення трудового потенціалу – це безперервне відновлення і підтримання фізичних сил та розумових здібностей людини, постійне оновлення і підвищення трудової кваліфікації працівників, забезпечення росту їх загальноосвітнього і професійного рівня.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідже-

ння полягає в науково-обґрунтованих напрямках розвитку трудового потенціалу села та підвищення ефективності його використання в сільськогосподарських підприємствах регіону в умовах ринкового середовища. Результати дослідження використані Головним управлінням сільського господарства і продовольства Дніпропетровської облдержадміністрації при розробці заходів, спрямованих на реалізацію

Програми стабілізації та розвитку сільського господарства Дніпропетровської області на період до 2010 року (довідка № 15-1087 від 11.05.2005 р.). Практичну реалізацію у спеціалістів управління сільського господарства і продовольства Новомосковської райдержадміністрації отримала запропонована автором модель динамічного розподілу трудових ресурсів галузі рослинництва при обґрунтуванні перспективної потреби в робочій силі сільськогосподарських підприємств (довідка № 561 від 21.04.2005 р.). Окремі теоретичні, методичні та практичні положення дисертації використовуються в навчальному процесі Дніпропетровського державного аграрного університету при викладанні дисциплін "Організація виробництва", "Прогнозування соціально-економічного розвитку підприємств", "Економіка праці та соціально-трудові відносини" (довідка № 9-11-331 від 12.04.2005 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Одноосібно опубліковані наукові праці містять положення, висновки і пропозиції, сформовані особисто здобувачем наукового ступеня і відображають конкретний особистий внесок здобувача у вирішення проблеми формування та відтворення трудового потенціалу сільського господарства регіону. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача. За переліком публікацій в авторефераті автору належать: [3] формулювання основної ідеї, визначення основних аспектів відтворення ресурсів як умови безперервного суспільного виробництва; [5] розробка оптимізаційної моделі розподілу трудових ресурсів в тваринництві.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції "Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів" (м. Запоріжжя, 2004 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Дні науки в Гуманітарному університеті "ЗІДМУ" (м. Запоріжжя, 2005 р.); науково-практичних конференціях Інституту економіки Дніпропетровського державного аграрного університету: "Проблеми формування підприємництва та використання виробничих ресурсів в аграрному секторі економіки України" (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), "Сучасні проблеми розвитку економіки АПК: соціально-економічні аспекти" (м. Дніпропетровськ, 2005 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 8 наукових працях, з них 5 – у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 2,42 обл.-вид. аркушів.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Вона викладена на 184 сторінках комп'ютерного тексту, містить 52 таблиці, 16 рисунків і 16 додатків. Список використаних джерел включає 181 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі "Теоретичні засади розвитку трудового потенціалу в аграрному секторі виробництва" розглядаються теоретичні аспекти дос-лідження економічної сутності трудового потенціалу як основної складової виробничих ресурсів та особливості його відтворення в аграрному секторі економіки. Наведена методика оцінки формування та використання трудового потенціалу в сільському господарстві.

Узагальнюючою категорією процесу становлення і розвитку людини в трудовій діяльності, а також важливим виробничим ресурсом, який необхідний для безперервності суспільного виробництва є трудовий потенціал.

Трудовий потенціал – це сукупність наявної робочої сили та залишкових трудових можливостей суб'єктів трудової діяльності, що сформовані або формуються в умовах ринкового виробництва і характеризуються діалектичною єдністю кількісних і якісних ознак.

В економічній літературі поряд з терміном "трудовий потенціал" вживаються терміни "трудові ресурси", "людський капітал" і "робоча сила". Ці поняття взаємопов'язані, але не тотожні. На нашу думку категорія "трудові ресурси" відображає лише кількісну величину наявного ресурсу, а "трудовий потенціал" – ще й потенційні можливості суб'єктів трудової діяльності та їх якісні характеристики. Що стосується понять "людський капітал" та "робоча сила", то слід зазначити, що трудовий потенціал є узагальнюючою величиною, а досліджувані категорії – його основними складовими, які загалом характеризуються наступними ознаками: здоров'я; освіта; професіоналізм; моральність і вміння працювати в колективі; творчий потенціал; активність; організованість і самодисципліна; ресурси робочого часу (рис. 1).

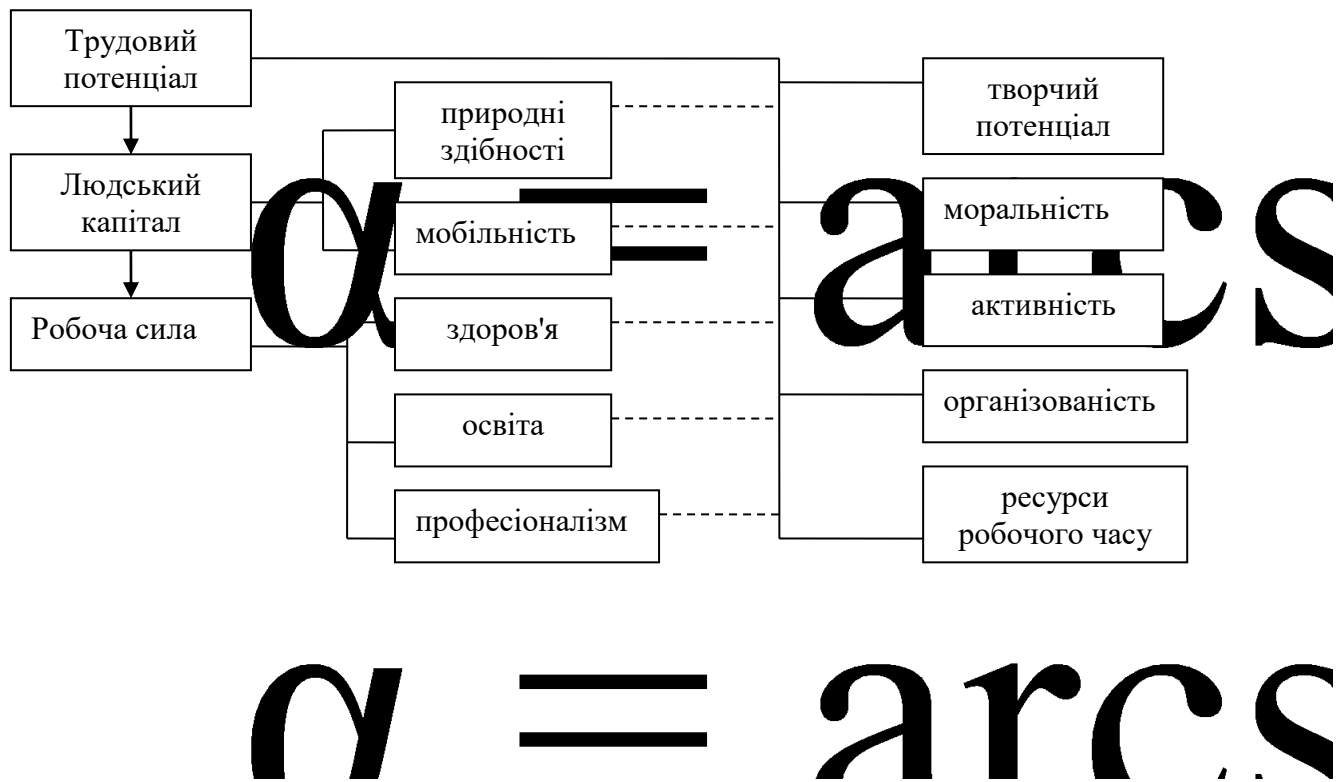


Рис. 1. Структура і якісні параметри трудового потенціалу

Важливою передумовою формування та розвитку трудового потенціалу є його відтворення, яке представляє собою безперервне відновлення і підтримання фізичних сил та розумових здібностей людини, постійне оновлення і підвищення трудової кваліфікації працівників, забезпечення росту їх загальноосвітнього і професійного рівня.

Тісна взаємодія людини з природою, менш інтенсивний вплив економічних законів, зумовлений специфікою землі та самого сільськогосподарського виробництва, надзвичайна різноманітність природнокліматичних умов та місцерозташування земельних ділянок накладає певний відбиток на процес відтворення трудового потенціалу в сільському господарстві, особливо сезонність виробництва, яка призводить до неповної зайнятості працівників впродовж року, нестабільного рівня заробітної плати тощо.

В роботі запропоновано виділяти наступні групи особливостей відтворення трудового потенціалу в сільському господарстві:

- природні, в основу яких покладено біологічна суть людини, її тісний зв'язок і залежність від природи, що призводить до нерівномірного використання впродовж року та вимагає обов'язкового його регулювання шляхом вибору оптимальної спеціалізації сільськогосподарських підприємств;

- економічні, які полягають в забезпеченні стабільної зайнятості сільського населення; відшкодуванні реальної вартості використаної робочої

сили; ліквідації дисбалансу в оплаті праці та нееквівалентності обміну вартостей між аграрним та іншими секторами економіки;

– соціальні, які ґрунтуються на створенні морального суспільного відчуття гарантованої соціальної стабільності та захищеності сільського працівника з боку держави та роботодавця.

Оцінку формування та використання трудового потенціалу, а також дослідження його внутрішнього змісту доцільно розглядати з таких позицій: визначення загальної величини трудового потенціалу; аналіз якісного складу та руху робочої сили; рівень забезпеченості та використання трудових ресурсів; аналіз ефективності використання праці.

Важливим фактором, який визначає ефективність сільськогосподарського виробництва є забезпеченість трудовим потенціалом та рівень його використання. Недостатня забезпеченість робочою силою може призвести до невиконання запланованого обсягу виробництва продукції, а надлишок – до неповного її використання та зниження продуктивності праці. Крім того, аналізуючи питання забезпеченості робочою силою потрібно пам'ятати, що в сучасних умовах внаслідок помітного скорочення обсягів виробництва підприємства більше стикаються не з проблемою нестачі, а з наявністю зайвої робочої сили, необхідністю скорочення робочих місць і водночас – збереження кваліфікованих кадрів на майбутнє.

Визначаючи потребу в робочій силі, необхідно враховувати кон'юнктуру ринку, володіти ситуацією на ринку праці з метою забезпечення ефективного покриття потреби підприємства в кваліфікованих працівниках, що є передумовою реалізації його цілей.

Основний показник ефективності використання трудових ресурсів – це продуктивність праці, що є головною якісною характеристикою ефективної системи господарювання ринкового типу, в якій вільний рух капіталу і робочої сили сприяє розширенню ємності товарного ринку, ринку праці та капіталу, а також забезпечує товаровиробникам нагромадження основного капіталу, нормальне відтворення залученої до економічної діяльності робочої сили, створення інвестиційних та інноваційних фондів, а також вирішення інших соціально-економічних питань.

У другому розділі **"Рівень і ефективність використання праці в сільському господарстві регіону"** досліджено сучасний рівень зайнятості та стан ринку праці на селі, а також проведено оцінку формування робочої сили та ефективності використання праці в сільськогосподарському виробництві регіону.

Перехід України до ринкової економіки було розпочато і продовжується за умов структурної кризи, яка призвела до зростання соціальних і економічних проблем села. Провідне місце серед них займають демографічна криза, проблеми зайнятості селян, формування ринку праці, зміни у трудових відносинах. Всі ці проблеми супроводжується трансформацією відносин власності на землю і майно, розвитком нових форм господарювання, децентралізацією сільськогосподарського виробництва,

застосуванням нових технологій, що забезпечують зростання продуктивності праці і спонукають вивільнення працівників з галузі. Ці процеси істотно впливають на відтворення трудового потенціалу аграрного сектору економіки України.

Однією з невирішених і складних проблем відтворення трудового потенціалу в Україні є незадовільний рівень продовольчого споживання населення, особливо сільського, який зумовлений, перш за все, низьким рівнем їхніх доходів та соціальних державних гарантій, що веде до неможливості задоволення необхідних матеріальних та духовних потреб, які є умовою відтворення повноцінної та ефективної робочої сили. Спостерігається суцільне зuboжіння населення, адже рівень сукупних доходів фактично дорівнює величині споживчих сукупних витрат, при умові, що більше половини отриманих грошових коштів витрачається на харчування і лише близько 20 % на непродовольчі товари та послуги – оплату житла, комунальних продуктів та послуг, одягу тощо.

Найдешевшою завжди була і залишається робоча сила в сільському господарстві і це з огляду на те, що властивим для галузі є високий рівень затрат фізичної праці та відносно низький рівень механізації. Рівень середньомісячної заробітної плати сільського працівника в 2003 р. був найнижчим серед інших галузей народного господарства і склав лише 52,1 % від середнього рівня та 41,7 % від рівня промисловості. Крім того, її рівень лише на 48,2 % (а з 01.12.03 на 33,7%) перевищує рівень мінімальної заробітної плати і при цьому залишається нижче прожиткового мінімуму працездатної особи на 24,9 %.

Зменшення чисельності сільського населення Дніпропетровської області за період з 1995 по 2003 р. на 7,0 %, зумовило загальне скорочення кількості зайнятих на 14,1 %.

Аналіз ринку праці в сільській місцевості показав, що в 2003 році на селі проживала лише четверта частина всього економічно активного населення області, із них зайняті становлять лише 59,0 %. Частка безробітних у сільській місцевості продовжує зростати, що свідчить про відсутність у значної частини селян, особливо старше працездатного віку, можливості влаштуватися на роботу в сільській місцевості, внаслідок незадовільної економічної та соціальної інфраструктури села.

В процесі реформування аграрного сектору економіки залишилась незатребуваною значна кількість висококваліфікованих працівників: агрономів, зоотехніків, ветеринарних лікарів, не говорячи вже про механізаторів, доярок, телятниць тощо і внаслідок цього фактична пропозиція робочої сили в досліджуваному періоді перевищує попит на неї більше, ніж в сто разів.

Нерозвиненість сільської сфери докладання праці обмежує можливості працевлаштування і мобільності трудових ресурсів, спонукає їх до зайнятості за межами офіційного сектору, глобальної міграційної рухливості, у тому числі інтенсивно за кордон. За таких умов негативні зміни в зайнятості сільського населення дедалі поглиблюються, набувають стихійного і

нерегульованого характеру, призводять до соціальної напруженості, зрештою до руйнування трудового потенціалу села. Водночас безробіття на селі виступає одним із головних чинників, що гальмують проведення аграрних реформ.

Скорочення попиту на робочу силу певною мірою пояснюється втраченою галузевою структурою сільськогосподарського виробництва, недостатнім розвитком трудомістких галузей, допоміжних і підсобних підприємств, низькою ціною робочої сили.

В роботі було виявлено, що для підвищенні загального рівня ефективності сільськогосподарського виробництва важливим є не кількість працівників, а раціональність їх використання та оптимальне завантаження у виробничому процесі, а також економія живої й уречевленої праці (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив річної продуктивності праці на ефективність сільськогосподарського виробництва підприємств Новомосковського району Дніпропетровської області, 2003 рік

Групи підприємств за річною продуктивністю праці, тис. грн.	Кількість підприємств у групі	Вироблено валової продукції в порівнянних цінах 2000 року в розрахунку на			Оплата праці в розрахунку на		Рівень рентабельності, %
		середньорічного працівника, тис. грн.	1 люд.-год., грн.	100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	середньорічного працівника, тис. грн.	1 люд.-год., грн.	
I – до 17,0	7	12,1	12,5	86,3	2,3	2,4	2,9
II – від 17,4 до 31,1	15	23,6	16,9	148,6	3,7	2,6	19,3
III – більше 31,1	2	38,5	25,5	186,9	4,0	2,7	-7,3
Всього (в середньому)	24	23,7	18,6	148,9	3,5	2,6	7,4
III група в % до I	–	318,2	204,0	216,6	173,9	112,5	-10,2 в.п.

Лише в третій групі було отримано збитки, що пояснюється значними фінансовими втратами внаслідок недобору врожаю озимих зернових та низьким рівнем цін на тваринницьку продукцію по відношенню до її собівартості.

На рівень продуктивності праці (Y_x) впливає велика кількість різноманітних факторів. Величину впливу кожного з них було визначено за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Аналіз проводився за наступними факторами: x_1 – фондоозброєність праці; x_2 – затрати праці середньорічного працівника; x_3 – рівень трудозабезпечення 100 га сільськогосподарських угідь; x_4 – оплата праці середньорічного працівника;

x_5 – валова продукція в порівняних цінах 2000 року на 100 га сільськогосподарських угідь.

Кореляційна лінійна модель залежності продуктивності праці від перерахованих факторів отримала вигляд:

$$Y_x = 14,51 + 0,033x_1 - 0,53x_2 - 1,31x_3 + 3,115x_4 + 0,042x_5.$$

У натуральному вимірі найбільший вплив на результативну ознаку має фактор x_4 – оплата праці середньорічного працівника, що ще раз підтверджує вагомe значення матеріального стимулювання в підвищенні ефективності використання трудових ресурсів.

Розрахований коефіцієнт множинної детермінації показує, що 97,1 % варіювання річної продуктивності праці зумовлене включеними у кореляційну модель факторами. Крім того, між результативною і факторними ознаками існує дуже тісний зв'язок, про що свідчить величина коефіцієнту множинної кореляції – 0,985, яку можна вважати достовірною.

У третьому розділі **"Перспектива трудозабезпечення та використання трудового потенціалу в сільському господарстві регіону"** обґрунтовано організаційно-економічні аспекти трудозабезпечення виробничих процесів у сільському господарстві, запропоновано моделі ефективного використання трудового потенціалу в галузях аграрного виробництва, обґрунтовано вплив соціальної сфери на розвиток трудового потенціалу села та трудозабезпечення сільського населення.

Одним із вирішальних факторів піднесення ефективності сільськогосподарського виробництва і функціонування агропромислового комплексу є оптимізація забезпеченості аграрної сфери робочою силою. Вона відіграє провідну роль в ефективному використанні землі, знарядь праці, інших засобів виробництва, а також фінансових та інших ресурсів.

Особливого значення рівень трудозабезпеченості виробництва й залежності від нього результатів господарської діяльності набуває в умовах сьогодення – при недостатньому рівні механізації та автоматизації виробництва, високому ступені зношеності машинно-тракторного парку, гострій нестачі окремих видів техніки для своєчасного та якісного виконання технологічних операцій.

Для новостворених агроформувань важливим є оптимальне забезпечення трудовими ресурсами, адже їх надлишок призводить до нераціонального завантаження, невиправданого збільшення фонду оплати праці та зменшення загального економічного ефекту від їх використання. Нестача робочої сили також є негативною, оскільки призводить до несвоєчасного виконання запланованого обсягу робіт, порушення технології виробництва та як наслідок – втрати врожаю. Особливо складною є ситуація в галузі рослинництва, що зумовлено, перш за все, значним впливом фактору сезонності, який призводить до нерівномірного завантаження працівників підприємства впродовж року. Унаслідок сезонності багатьом господарствам для виконання літніх сезонних робіт бракує робочої сили, а в зимовий період наймані працівники залишаються незайнятими.

З метою оптимізації трудозабезпечення та використання робочої сили при виробництві продукції рослинництва, нами було розроблено модель динамічного розподілу трудових ресурсів у рослинницькій галузі Новомосковського району Дніпропетровської області в розрізі виконання технологічних операцій різних рівнів складності та залучення механізаторів 1-го, 2-го, 3-го класів кваліфікації й підсобних робітників з метою отримання максимального прибутку від результатів господарської діяльності.

Одержані чисельні результати унаочнені на рис. 2, де подана кількість нормо-змін за 15 виділеними двотижневими періодами згідно з агротехнічними термінами виконання сільськогосподарських операцій механізаторами і підсобними робітниками.

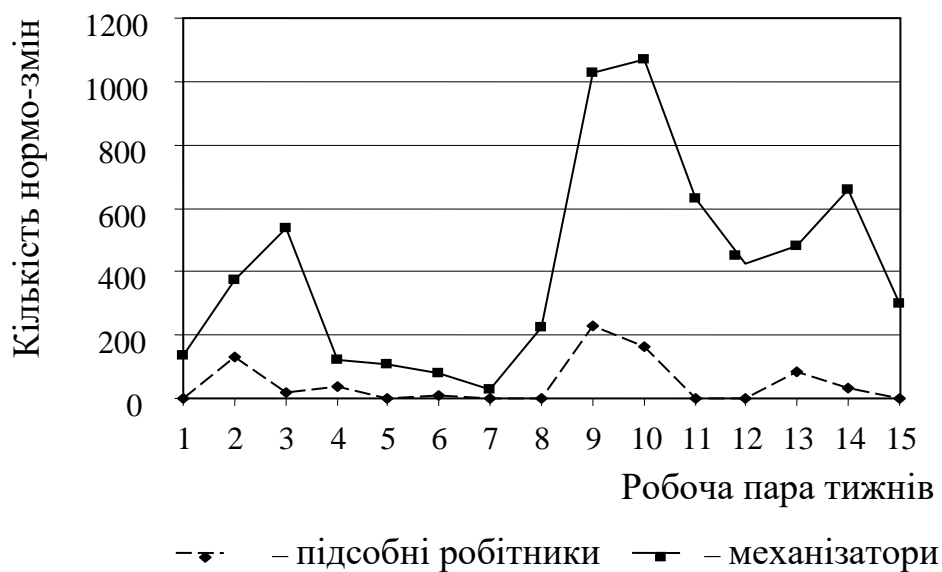


Рис. 2. Кількість виконаних нормо-змін при вирощуванні сільськогосподарських культур

Піковими періодами завантаження механізаторів і підсобних робітників є 9-10 робочі пари тижнів, пов'язані зі збиранням урожаю зернових – озимої пшениці та ячменю. Мінімальна зайнятість механізаторів припадає на 4-7 пару тижнів. По підсобним робітникам є періоди, коли їх послуги взагалі не потрібні (1, 7, 8, 11, 12, 15 пари тижнів). Тому для раціональної організації праці наявного трудового потенціалу та ефективного його використання у виробничому процесі доцільним є утримання постійної кількості працівників за середнім рівнем графіка (механізатори – на 3 та 14 періоди; підсобні робітні – на 13 період) з послідувачим покриттям додаткової потреби сезонними працівниками зі сторони та залученням вивільненої робочої сили з тваринницької галузі.

В моделі наголошується на полікваліфікації механізаторів та підсобних робітників щодо їх навиків по виконанню будь-якої з технологічних операцій при вирощуванні досліджуваних культур. Для мінімізації кількості зайнятого персоналу в кожному з 15 двотижневих періодів при прогнозованих посівних площах, усі нормо-зміни за технологічними операціями різних рівнів складності з залученням технічних засобів повинні виконувати механізатори 1-го класу кваліфікації, що ще раз підтверджує необхідність постійного підвищення якісних характеристик робочої сили.

В галузі тваринництва зайнятість більш рівномірна впродовж року, ніж в рослинництві, проте не вирішеною поки що залишається проблема низької ефективності тваринницького підкомплексу. Саме це й зумовило необхідність створення економіко-математичної моделі (за матеріалами господарств Новомосковського району Дніпропетровської області) до визначення: напрямів спеціалізації та обсягів виробництва молока і м'яса під кутом збалансування співвідношення між доходами, сумою та формами оплати праці, що являє собою пріоритетний мотиваційний стимул до інтенсифікації виробництва в умовах ринкової економіки.

У першому випадку, розглядаючи річний термін виробництва, передбачалося визначити оптимальну для вирощування кількість поголів'я тварин (великої рогатої худоби та свиней); обсяги виробництва та реалізації м'ясо-молочної продукції; кількість зайнятих фахівців в зимовий і літній періоди та обсяги їх вивільнення на час пікового періоду навантаження в рослинництві.

В якості критерію оптимальності створюваної моделі нелінійного програмування була обрана відсоткова частка заробітної плати залученого персоналу відносно доходу від реалізації тваринницької продукції. Результати модельних розрахунків, виконаних в середовищі електронної таблиці Microsoft Excel, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Варіанти зайнятості працівників галузі тваринництва

Показник	Ступінь зайнятості			
	мінімальний		максимальний	
	чол.	%	чол.	%
Середньорічна чисельність працівників тваринництва, – всього	472	100,0	568	100,0
в тому числі:				
доярок	261	55,3	342	60,2
скотарів	125	26,5	163	28,7
телятниць	52	11,1	39	6,8
працівників свинарства	33	7,1	25	4,3
Поголів'я тварин на обслуговуванні, гол:				
корови	13000		17000	
велика рогата худоба на вирощуванні	11500		8500	

та відгодівлі		
свині	46550	34200
Відсоткова частка оплати праці відносно доходу, %	3,04	3,91

Для досягнення максимального ступеню зайнятості працівників тваринництва необхідно нарощувати поголів'я корів, що, в свою чергу дозволить збільшити чисельність обслуговуючого персоналу – доярок і скотарів як в натуральному, так і відносному виразі.

І, навпаки, для мінімізації зайнятості та витрат на оплату праці відносно доходу треба віддавати перевагу виробництву м'ясної продукції (яловичини та свинини), тобто збільшувати поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні та відгодівлі, а також свиней і одночасно зменшувати чисельність молочного стада корів.

Незалежно від ступеню зайнятості працівників тваринництва впровадження доплати за додатково отриману продукцію має двосторонні позитивні наслідки як з позиції підприємства, так і працівника. Збільшення відсотку оплати праці відносно доходу з 3,91 до 4,33 % при максимальному ступені зайнятості дає можливість збільшити дохід від реалізації продукції тваринництва на 7,4 млн. грн. (6,6 %).

Перспектива розвитку сільського господарства та його галузей в умовах зміни форм власності на землю та засоби виробництва повинна ґрунтуватись на застосуванні раціональних моделей використання трудового потенціалу підприємств. Зокрема останні доцільно розглядати з позиції одиничної та групової праці (рис. 3).

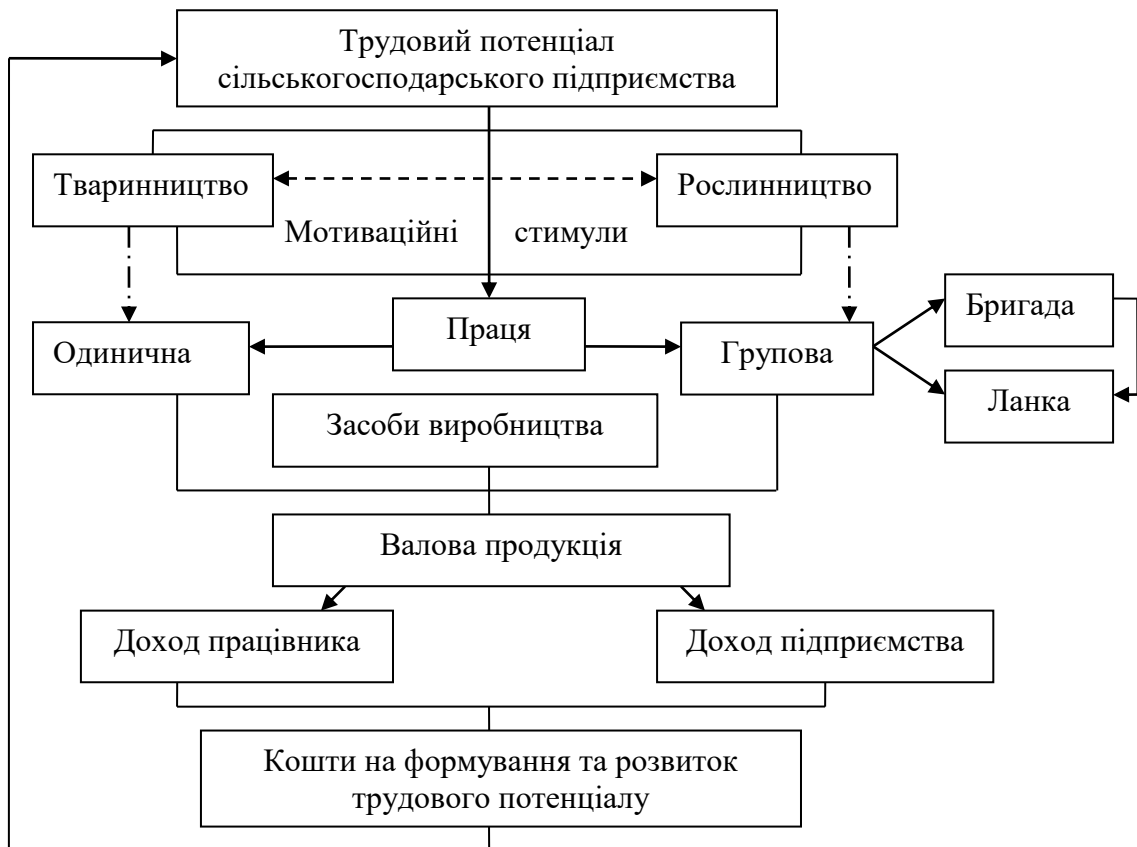


Рис. 3. Модель ефективного використання трудового потенціалу сільськогосподарського підприємства

При виробництві продукції рослинництва перевага надається колективній (груповій) формі організації праці, шляхом формування бригад і (або) ланок, причому як вже відзначалось раніше їх основу повинні складати поліспеціалісти, що передбачає високу кваліфікацію механізаторів, їх універсалізацію та широку взаємозаміну, застосування у певні періоди двозмінного режиму праці та відпочинку або подовженого робочого дня.

Організація праці в тваринництві повинна ґрунтуватися на одиничній або дрібноланковій формах організації праці, що дозволить враховувати особистий внесок працівників у досягнення кінцевих результатів та запобігти невиправданій "зрівнялівки" в оплаті праці, адже ефективне використання трудового потенціалу передбачає мотивацію до праці та забезпечення високого доходу працівника. В цьому випадку спонукальним мотивом

діяльності членів трудових формувань є посилення особистої заінтересованості, усвідомлення залежності розмірів матеріального стимулювання і особистих доходів лише від результатів власної праці, ініціативи і підприємливості кожного сільського працівника.

Трудовий потенціал підприємства – величина непостійна і його відтворення та зміна кількісних і якісних характеристик відбувається під впливом не тільки організаційно-економічних факторів, але й соціальних: забезпечення житлом і комунальними послугами, організації медичного обслуговування, забезпечення закладами культури, освіти, побутового обслуговування, торгівлі, громадського харчування, зв'язку та організації дорожньо-транспортної системи, тобто стану виробничої та невиробничої інфраструктури на селі. Слід зазначити, що останнім часом цим факторам приділялося мало уваги на місцях через нестачу коштів у місцевих бюджетах, що в результаті призвело до руйнування соціальної сфери та занепаду українського села. Тому проблема функціонування закладів соціальної інфраструктури села потребує негайного вирішення, в тому числі шляхом посилення участі й відповідальності держави перед територіальними громадами.

З позиції держави обов'язковим є:

– розробка та впровадження державних програм та заходів щодо поліпшення та відновлення невиробничої інфраструктури з метою задоволення життєвих потреб сільського населення;

– внесення змін до бюджетного та податкового законодавства, які забезпечували б акумулювання коштів у бюджетах органів місцевого самоврядування на рівні, необхідному для утримання закладів соціальної сфери;

– поступове відновлення державного інвестування невиробничої інфраструктури з впровадження прозорого механізму розподілу цих коштів між регіонами відповідно до їх територіального розміру та кількості населення.

Проте, основна тяга все ж таки має бути переміщена саме на територіальну громаду, одним із найважливіших завдань якої є підвищення життєвого рівня населення та розвиток соціальної інфраструктури села. Зокрема, вирішення цієї задачі повинно передбачатися планом соціального розвитку сільської територіальної одиниці, який складається органами місцевого самоврядування і включає наступні розділи:

1. Зміна соціальної та кваліфікаційно-професійної структури трудового потенціалу.
2. Підготовка, перепідготовка кадрів та підвищення їх кваліфікації.
3. Покращення умов праці та охорони здоров'я працюючих.
4. Підвищення життєвого рівня населення та розвиток соціальної інфраструктури села.
5. Удосконалення соціальних відносин та соціального захисту працівників.

Для прогнозування перспективи кількості зайнятого сільського населення Дніпропетровської області в аграрному виробництві, складено кореляційно-регресійну модель, формування якої залежить від факторів: коефіцієнту природного приросту сільського населення (x_1), рівня його міграції (x_2); фондозабезпеченості сільськогосподарських угідь (x_3); виходу валової продукції в порівнянних цінах 2000 року на 100 га сільськогосподарських угідь (x_4) та на одного середньорічного працівника (x_5); частки валової продукції тваринництва (в порівнянних цінах 2000 року) в загальному обсязі виробництва (x_6).

Розрахунки обмежені шістьма факторами, оскільки вплив кожного з них повинен бути змістовно і кількісно визначений, чого не можливо досягти при занадто великій їх кількості.

Рівняння регресії, яке моделює залежність рівня зайнятості (Y_x) від перерахованих факторів має вигляд:

$$Y_x = 5,164 + 0,197x_1 + 0,018x_2 + 0,004x_3 + 0,011x_4 - 0,050x_5 + 0,022x_6.$$

Рівняння показує, що з більшістю факторів результативна ознака має прямопропорційний зв'язок. Так, із підвищенням коефіцієнту природного приросту сільського населення, рівня міграції та частки більш трудомісткого виробництва продукції тваринництва в загальному обсязі об'єктивно зрозумілим стає і збільшення числа зайнятого населення. Зростання фондозабезпеченості сільськогосподарських угідь та окупності їх використання також призводить до одночасного збільшення результативної ознаки, що, в свою чергу, свідчить про екстенсивний спосіб використання наявного ресурсного потенціалу Дніпропетровської області. Що стосується річної продуктивності праці, то з нею рівень зайнятості має обернений зв'язок, тобто з підвищенням факторної ознаки – результативна зменшується.

Обчислені парні коефіцієнти кореляції показують, що в найбільш щільному зв'язку результативна ознака перебуває з останніми чотирма факторами, які й мають найвагомійший вплив на зміну кількості зайнятого населення в сільськогосподарському виробництві. Цей висновок підтверджується відсотковою часткою впливу кожного з них: фондозабезпеченості на 17,4 %, виходу валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь та одного працівника відповідно на 19,9 та 24,6 %, а також частки валової продукції тваринництва в загальному обсязі на 19,0 %.

ВИСНОВКИ

1. Трудовий потенціал не можна зводити лише до “громадян працездатного віку”. Трудові можливості мають пенсіонери, підлітки і навіть інваліди. Він поєднує економічно-активне, працездатне населення – робочу силу та залишкову спроможність людей до праці, з точки зору їх фізичних і розумових можливостей брати участь у суспільному виробництві. Характеризується не лише з кількісної (за носіями здатності до праці) чи

якісної (стан фізичного розвитку і здоров'я, рівень освіти і кваліфікації тощо) сторін. Це діалектична єдність, що визначає сутність поняття.

2. Ринок робочої сили більш містка категорія в порівнянні з ринком праці, оскільки вміщує не лише працюючих найманих робітників, але й той трудовий потенціал, який знаходиться в пошуку можливого робочого місця.

3. Формування (виробництво), розподіл і перерозподіл, обмін і використання (споживання) робочої сили як основної складової трудового потенціалу в сільському господарстві залежить від природних, економічних та соціальних чинників. Останні характеризують зміни умов відтворення робочої сили, забезпечують співвідношення її попиту і пропозиції на ринку праці, відображають відповідність між розвитком засобів виробництва і робочої сили та розкривають величину її витрат у виробництві сільськогосподарської продукції і послуг.

4. Державне втручання в процеси ефективного функціонування трудового потенціалу є об'єктивною необхідністю, оскільки ринкова економіка стимулює кращих працівників і не забезпечує мінімальний прожитковий мінімум знедоленим, слабким, хворим, пенсіонерам та іншим соціально незахищеним верствам населення.

5. Кількість працюючих у сільському господарстві має стійку тенденцію до зменшення, а тривалість робочого дня законодавчо регулюється, відповідно маса праці в цій галузі закономірно скорочується.

6. Питома вага трудового потенціалу в регіоні майже вдвічі менша середнього рівня по Україні та характеризується дуже високим рівнем демографічної старості (до 26,5 % за шкалою Россета). Частка сільських пенсіонерів перевищує по віковій структурі молодь до 20 років, що вказує на скорочення населення села в цілому і працездатного зокрема.

7. В сільських домогосподарствах грошові надходження менше рівня міських на 22,1 %, а приріст вартості спожитої продукції, отриманої в особистих господарствах, на 19,4 в. п. вище. Сільські жителі вимушені виробляти та харчуватися продукцією власного виробництва, оскільки їх доходи не дозволяють купувати продукти в достатній кількості. Питома вага продуктів харчування селян регіону складає 60,5 % від величини сукупних витрат, а рівень споживання продовольства сільського населення набагато нижчий, ніж міського.

8. Середньооблікова кількість найманих працівників підприємств сільського господарства (без малих і фермерських) в регіоні з 1999 по 2004 р. знизилась більше чим у 2,3 рази (із 125,7 до 54 тис. чол.) у зв'язку з реструктуризацією колгоспів і деконцентрацією виробництва, зміною спеціалізації переважно на рослинницький напрям та зменшенням поголів'я великої рогатої худоби в 2,1, а свиней – в 1,6 рази. Це різко погіршило можливість працевлаштування на роботу в селах та стимулювало до збільшення кількості зайнятих в особистих селянських господарствах.

9. Частка безробітних у сільській місцевості продовжує зростати, хоча й залишається дещо нижчою середнього рівня по області. При цьому питома вага економічно неактивного сільського населення (38,4 %) перевищує

усереднене значення по регіону на 2,8 в. п., що свідчить про наявність значного трудового потенціалу в сільській місцевості. З позиції вікової структури – відбувається незначне зростання зайнятості молоді від 15 до 29 років, зменшується зайнятість найбільш досвідчених працівників сільського господарства віком від 30 до 49 років.

10. Рівень середньомісячної заробітної плати сільського працівника найнижчий серед інших галузей держави і склав у 2003 році лише 52,1 % від середнього рівня та 41,7 % від рівня промисловості і залишається нижче прожиткового мінімуму працездатної особи на 24,9 %. Спостерігається феномен бідності сільського зайнятого населення, що не відповідає засадам формування вартості робочої сили і системи оплати праці.

11. В процесі дослідження встановлено, що продуктивність праці є формуючим фактором підвищення ефективності господарювання в сільськогосподарських підприємствах, оскільки виконується логічна закономірність: збільшення валової продукції в розрахунку на середньорічного працівника та людино-годину призводить до росту окупності витрат, розміру оплати праці, кількості продукції, отриманої на одиницю площі та підвищення рівня рентабельності.

12. Продуктивність праці, як основний економічний показник ефективності використання трудових ресурсів залежить від ряду факторів. Так, збільшення відповідно на одну тисячу гривень фондоозброєності підвищує результативну ознаку на 33 грн., оплати праці середньорічного працівника – на 3115 грн., валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь – на 42 грн. З рештою показників, продуктивність праці має обернений зв'язок.

13. При прогнозуванні кількості зайнятого населення в сільському господарстві регіону необхідно використовувати кореляційно-регресійну модель, факторними ознаками якої є коефіцієнт природного приросту сільського населення, рівень міграції, фондозабезпеченість, валова продукція в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та середньорічного працівника, питома вага продукції тваринництва в загальному обсязі виробництва (в порівняних цінах).

14. Оптимізація трудовозабезпечення та використання робочої сили в рослинництві для адміністративного району за запропонованою методикою та реалізованою на ЕОМ економіко-математичною задачею дозволяє, виходячи з критерію найбільш економічно вигідного співвідношення структури трудовитрат та доходу від реалізації продукції, визначити раціональний виробничий напрямок рослинництва, встановити кваліфікацію і кількість механізаторів, що залучаються до роботи та їх завантаження разом з підсобними працівниками в залежності від агротехнічних термінів виконання робіт.

15. В основу мотивації до праці в сільському господарстві слід покласти принцип еквівалентності заробітної плати і вартості праці. При цьому необхідно забезпечувати ув'язку розміру оплати праці з якістю продукції та кінцевими економічними показниками. Розроблені моделі та їх

реалізація в середовищі Microsoft Excel щодо встановлення надбавки за продукцію, одержану понад мінімальні обов'язкові (базові) обсяги, вказують на доцільність запропонованого підходу та позитивні наслідки як з позиції підприємства, так і працівника.

16. Проблеми соціального розвитку села і відтворення трудового потенціалу можна розв'язати лише шляхом посилення участі і відповідальності держави перед територіальними громадами. Органи місцевого самоврядування повинні мати розроблений та погоджений на регіональному рівні план соціального розвитку сільської територіальної одиниці. Його складовими є: зміни соціальної та кваліфікаційно-професійної структури трудового потенціалу; підготовка і перепідготовка кадрів та підвищення їх кваліфікації; покращення умов праці та охорона здоров'я працюючих; підвищення життєвого рівня населення і розвиток інфраструктури села; удосконалення соціальних відносин та соціального захисту працівників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Курбацька Л. М. Тенденції ефективності використання трудових ресурсів в агропідприємствах Новомосковського району Дніпропетровської області // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2004. – № 2. – С. 168-173.

2. Курбацька Л. М. Ринок праці і відтворення робочої сили в умовах ринкової економіки // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2004. – № 2 (17). – С. 251-254.

3. Плаксієнко В.Я., Курбацька Л. М. Ресурсоутворення в агропромисловому комплексі // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 5. – С. 167-173.

4. Курбацька Л. М. Продуктивність праці у підвищенні економічної ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 201: В 5 т. Том I. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2005. – С. 171-177.

5. Макаренко П.М., Курбацька Л. М. Управління розподілом трудових ресурсів у тваринництві // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2005. – № 5. – С. 151-156.

6. Курбацька Л. М. Тенденції та фактори ефективності використання трудових ресурсів в агропідприємствах Новомосковського району Дніпропетровської області // Проблеми формування підприємництва та використання виробничих ресурсів в аграрному секторі економіки України. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Інституту економіки. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний аграрний університет, 2004. – С. 50-51.

7. Курбацька Л. М. Ефективність використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємства Новомосковського району

Дніпропетровської області // Сучасні проблеми розвитку економіки АПК: соціально-економічні аспекти. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Інституту економіки. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний аграрний університет, 2005. – С. 59-60.

8. Курбацька Л.М. Оптимізація розподілу трудових ресурсів у сільському господарстві // Дні науки: Зб. тез доповідей: В 3 т. – Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2005. – Т. 2. – С. 134-135.

АНОТАЦІЯ

Курбацька Л.М. Формування та використання трудового потенціалу в сільському господарстві регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2006.

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-методологічних засад формування та розвитку трудового потенціалу сільського господарства регіону, а також напрямів підвищення ефективності його використання в умовах ринкових перетворень на селі. Визначено сутність трудового потенціалу як основної складової виробничих ресурсів та виділено особливості його відтворення в аграрному секторі економіки. Наведено методику оцінки формування та використання трудового потенціалу в сільському господарстві. Проаналізовано сучасний рівень і ефективність використання праці в аграрному виробництві регіону. Обґрунтовано організаційно-економічні аспекти трудозабезпечення виробничих процесів у сільському господарстві. Запропоновано моделі ефективного використання трудових ресурсів в галузях аграрного виробництва. На засадах оцінки впливу соціальної сфери на розвиток трудового потенціалу села, розроблено й запропоновано до впровадження структуру та методичні підходи розробки плану соціального розвитку сільської територіальної одиниці. Обґрунтовано модель раціональної зайнятості сільського населення в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: трудовий потенціал, сільське господарство, формування, розвиток, оптимізація, трудозабезпечення, продуктивність праці, ефективне використання, зайнятість, регіональний ринок.

АННОТАЦИЯ

Курбацкая Л.Н. Формирование и использование трудового потенциала в сельском хозяйстве региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. –

Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2006.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических аспектов формирования и развития трудового потенциала сельского хозяйства региона, а также путей повышения эффективности его использование в условиях рыночных преобразований на селе.

В работе рассмотрена сущность трудового потенциала как основной составляющей производственных ресурсов. Представлено авторское определение категории "трудовой потенциал" как совокупности имеющихся и перспективных трудовых возможностей субъектов трудовой деятельности, которые сформированы или формируются в условиях рыночного производства и характеризуются диалектическим единством количественных и качественных признаков. Выделены основные группы особенностей воспроизводства трудового потенциала в аграрном секторе экономики: природные, экономические и социальные.

Приведена методика оценки формирования и использования трудового потенциала в сельском хозяйстве. Обосновано значение производительности труда, как главной качественной характеристики эффективной системы хозяйствования рыночного типа, в которой свободное движение капитала и рабочей силы оказывает содействие расширению емкости товарного рынка, накоплению основного капитала, нормальному воспроизводству привлеченной к экономической деятельности рабочей силы, созданию инвестиционных и инновационных фондов, а также решению других социально-экономических вопросов.

Проанализирован современный уровень использования труда в аграрном производстве региона. Определено, что проблемой воспроизводства качественного трудового потенциала является неудовлетворительное продовольственное обеспечение населения, особенно сельского. Причиной выступает его низкая платежеспособность, поскольку уровень оплаты труда в аграрном секторе экономики в 2003 году был самым низким среди отраслей народного хозяйства и составил всего 52,1 % от среднего уровня и 41,7 % – от уровня промышленности.

В работе рассмотрены организационно-экономические аспекты трудоустройства производственных процессов в сельском хозяйстве. Исследованием установлено, что обязательными условиями повышения эффективности аграрного производства является рациональное использование трудовых ресурсов, их оптимальная загрузка в производственном процессе, а также экономия живого и овеществленного труда.

Предложены модели эффективного использования трудовых ресурсов в отраслях аграрного производства, в основу которых положено усиление личной заинтересованности работников, осознание зависимости размеров материального стимулирования и личных доходов от результатов

собственного труда, инициативы и предприимчивости каждого сельского труженика.

Проведена оценка влияния социальной сферы на развитие трудового потенциала села. Определены роль государства и территориальной общины в решении проблемы функционирования социальной инфраструктуры села. На основании оценки влияния социальной сферы на развитие трудового потенциала села, разработано и предложено к внедрению структуру и методические подходы к разработке плана социального развития сельской территориальной единицы.

Обоснована модель рациональной занятости сельского населения в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: трудовой потенциал, сельское хозяйство, формирование, развитие, оптимизация, трудоустройство, производительность труда, эффективное использование, занятость, региональный рынок.

ANNOTATION

Kurbatska L.N. Formation and usage of labours potential in an agriculture of a region. – A manuscript.

Dissertation for the candidate of economical science degree in specialty 08.07.02 – Economics of Agriculture and AIC. – Dnipropetrovsk State Agrarian University, Dnipropetrovsk, 2006.

The dissertation is devoted to research of theoretical and methodological bases of formation and development of labours potential in agriculture of a region, and also directions of increase of efficiency of its use in conditions of market transformations on village. The essence of labours potential is determined as the basic compound of industrial resources and the features of its reproduction in an agrarian sector of economy are allocated. The technique of an estimation of formation and use of labour potential in agriculture is resulted. The modern level and efficiency of use of work in agrarian manufacture of region is analyses. Organizational and economical aspects of work productions' maintenance in agriculture are substantiated. The Models of an effective utilization of labour potential are offered in the field of agrarian manufacture. On the basis of an estimation of influence of social sphere on development of labour potential of village, the structure and methodical approaches of planning of social development of rural territorial unit tare developed and offered to introduction. The model of rational employment of agricultural population in agrarian sector of economy is proposed.

Key words: labours potential, agriculture, formation, development, optimization, work's maintenance, labour productivity, effective usage, employment, regional market.

КУРБАЦЬКА ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ РЕГІОНУ

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 27.01.2006 р. Формат 8460 1/16. Папір друкарський.
Ум. Рук. Арк.. 0,9. Обл.-вид. арк.. 0,9. Зам. № _____.
Тираж 100 примірників.
ВКФ "Оксамит-Текс", 49050, м. Дніпропетровськ, пр. Гагаріна, 74